

Krščanske dogme – s stališča krščanskega intelektualca

1.

Esej pišem kot intelektualci (razumniki) in kot kristjan (verniki); presojam z obeh vidikov. Kot razumniki reflektiram tudi svojo vero, kajti vera, ki ni utemeljena – razložena, argumentirana, zagovarjam – tudi razumsko, intelektualcu ne zadošča. Obenem pa prav kot radikalno avtorefleksirajoči se (avtokritični) razumniki človek spozna šibkost svoje drže – drže razumništva – in samega razuma. Izkusi, da ga drža zgolj razuma pripelje v prazno; ne le v negotovo, ampak v zunajsmiselno, ki je nesmiselno – tako v etično neutemeljeno kot v fiktiven svet umskih konstrukcij, zgolj hipotez. Nazadnje odkrije, da temelj njegovemu premišljevanju ni razum, ker je postal ta le odsev odseva samega sebe – splet komentarjev –, ampak nekaj bolj trdnega, oprijemljivega, stvarnega, močnega, a zelo pritlehnega.

Razum je projekcija veličastne ambicije. Kar ostane, je z etične plasti beda, sicer pa redukcija na živalsko, le da radikalizirano na značilno človeški način, se pravi, z dodatkom patosa kot alibija, ki naj skriva revščino ostanka. Ko govorim o tem stvarnem ostanku, mislim na strast, na naravo, na bios: na samo ekspanzivnost življenja, ki se lahko alibizira še s tako veličastnimi magičnimi sistemi svetosti (življenja), nazadnje pa ne more preprečiti, da se ideologija svetosti življenja ne bi pokazala kot ideologija svetosti smrti.

V območju človeškega je ta vitalizem drugo ime za (ob)last in (s)last; za polasčanje in uživanje. Temu, značilnemu že za živalstvo, dodaja človek kulturo; deloma kot kult, kar je konstrukcija psevdotranscendence, deloma kot rafiniranost. A skaže se, da tak človek ni razumniki, ampak pesniki. (Odtod težnja današnjih filozofov, da bi se prikazali kot pesniki mišljenja.) Bistvo – namen, cilj, narava, smisel, smer – njegovega pesnenja pa ni več upesnjevanje sveta, kar je bilo v prejšnji dobi (tudi v dobi klasičnega, naivnega, samozaupajočega) razumništva, ni več odsevanje objektivnega sveta kot lepega, subjektivnega – duše – pa kot resničnega, čeprav tudi lepega, ampak postane narcisoidno avtistično konstruiranje nadomestnega, fantazmagoričnega, fiktivnega, simulativnega (postmodernege) sveta odnosov, hipotez, zamisli, predpostavk, igre uma, vsega tega pa skritega pod vse bolj razdivjano magijo – avtomagizacijo –, ki naj prikriva luknjičavost, praznino, izmišljenost, oslabelost, egotizem, ludizem tako izvotlenega sveta. Dokončna izvotlitev nastane zato, ker je skopnel temelj: ne le bit, ampak Bog. Bit je zamenjal nič, Boga hudič.

2.

Dogme razumem kot intelektualno institucionalizirano vero oz. nekatere – a temeljne – verske (pred)postavke, aksiome. Kot ne more temeljiti noben umski sistem na nečem, kar ne bi bil aksiom, iz le teh je vsa znanost izvedena, tako je vera nemogoča brez dogem. Brez dogem ali zunaj njih je mogoča sicer t.i. subjektivna vernost, ki jo je danes vse več, vendar gre v nji le, ali predvsem za občutke, za čustva, za predajanje domišljiji ponotranjenosti, kar je bližje pesniškim – in seveda psihodeličnim, zaradi psihohigijene gojenim – razpoloženjem kot

pa pravi veri. Subjektiv(istič)na vernost je radikalno svobodna. »Veruje« v kar koli se ji zdi. Je samovoljna, eklektična, veze različne zamisli po poljubni presoji, je dokaz človekove svobode in emancipiranosti glede na vse druge sile kozmosa. (Pri nas najbolj bleščeče predstavljena v knjigah Boštjana M. Zupančiča.) Je nenehno sprotno čustveno izumljanje kozmosa, ki nastopa kot par znanstveno-razumskemu konstruiranju kozmosa kot nenehoma si sledečim vrstam novih in novih teorij-razlag in iz njih izvirajočih novih tehnik za obvladovanje okolja.

Vera, ki ni reducirana in s tem derealizirana v subjektivni prehodni občutek – v nekaj, kar nastaja v psihoterapevtski seansi ali v zasebnem intimnem predajanju domišljiji –, ampak predstavlja poleg drugega tudi »sistem« – pa naj gre za sistem Tomaža Akvinskega ali Mohameda ali Lutra ali Mojzesa, vsekakor mora biti sistem navdihnjen in sporočilo sistematizirano –, je objektivna, zgodovinska, stvarnostna, umsko preverljiva, intersubjektivna, logična, utemeljena tudi na volji, na človekovem svobodnem pristanku na to, za kar se odloči, da bo veroval.

Seveda takšna odločitev ne zadošča, kot ne zadošča nič od tega, kar je zgolj sistemsko. Če ni milosti, t.j. Navdiha, za katerega vernik veruje, da prihaja od Boga – od svetega Duha –, je vse zaman; je vera prazna, zunanja; ni prava vera, ampak etiketa, sistem pravil, zgolj ustanova, konfesija, socialno dejstvo, lahko velika – tudi politično oblastniška – moč, a brez transcendentnega bistva. To bistvo prihaja – za kristjana – od neposrednega stika Boga s človekom, božje osebe s svobodno posamezno človeško osebo, ki čuti v sebi vest in dušo, se po njej ravna. Vsebina vesti – duše – pa je univerzalno, racionalno, institucionalno določena: kot sistem dogem.

3.

Dogem je – za katoličana – kar nekaj; osnovne izgovarja pri vsaki maši, v Credo: verujem v enega Boga itn. Brž ko začne dvomiti v to ali ono dogmo, se začne njegova vera – katoliška, pravoslavna itn. – podirati. Za merilo, katera dogma je še veljavna, katera ne, naredi sebe, človeka, posameznika, ne pa Cerkev, ki je kot občestvo sprejela dogmo – njihov sistem – od Boga, v to veruje; sama je sprejeto le kodificirala oz. prevedla v ljudem ustrezni, racionalni – celo v posebni, latinski itn. – jezik. Začenja se dogajati subjektivizacija, t.j. relativizacija, izpraznitev, razutemeljitev, razresničenje vere.

Močni verski občutki morajo biti vezani, če hočemo ohraniti trdnost, na objektivno, ne le čustveno od Boga – prek intimne duše – dano, ampak na socialno, občestveno kodificirano telo, ki je Cerkev. Takšna Cerkev se smatra za sveto, ker je dobila navdih od Boga; ker veruje, da so dogme, ki jih je sprejela, božja volja; da so s tem posvečene; da je posvečena sama, kadar sprejema takšne dogme, kadar jih uči, posreduje – v zakramentu svete maše; s tem vernika, ki jih sprejema, stigmatizira: zmerom znova povabi in sprejme v krog posvečenega – odrešenega – občestva.

Iz povedanega je razvidno, da Cerkev v svojih politično socialnih, kaj šele oblastniških in ideoloških razsežnostih ni ne sveta ne posvečena; si pa takšno svetost marsikdaj uzurpira. A tedaj ne ravna nič drugače kot današnji sakralisti: preide v magično. Da bi svojo ideološkost kot razumsko razložen paket interesov skrila, jo magizira. A more priti po tej poti le do variranja magičnega le, do ritualov, ki so maska oblastniško interesni samovolji pohlepnega človeka. To je povsod, tudi v Cerkvi.

Ne le psihološko, ampak eksistencialno bistvo dogem je v tem, da niso podvrglive posameznikovi presoji, preveri, volji; da je treba vanje verovati, se pravi nanje pristati. Lahko pa jih posameznik misli. Razumnik jih celo mora misliti, si jih po svojih zmožnostih razlagati – kar je zmerom bolj ali manj (ne)uspešno. So pa miselno neizčrpljive, neobrazložljive; prav v tem so dogme, za katere kristjan veruje, da so božja resničnost.

Volja, da kristjan veruje v nekaj, kar je nedostopno njegovemu razumu – kar razum le od zunaj in nezadovoljivo na različne načine pojasnjuje –, izvira prav iz tega, da se kristjan – človek – zave nezadostnosti samega uma, njegove zmožnosti, da bi prišel do resnice in do resničnosti; oz. še radikalneje rečeno: je posledica tega, da se človek zave šibkosti, prekratosti samega sebe kot tiste instance, ki bi bila zmožna presojati in dosegati resnico in resničnost. Kajti če ni Boga, je le človek.

Človek in Bog sta tekmeča: dve osebi. Kadar človek govori o kozmosu, o rečeh, o naravi, o materiji in o podobnem, nemalokrat goljufa; skriva se – kot liberelec ali magist – za krinko vseh teh konstrukcij, posredovanj, nadomestil, da bi v boju z Bogom zmagal. Gre za njegov poskus, da bi Boga – kot nekoč Prometej z darovanjem lažne daritve – preslepil; ne le preizkusil, ampak se mu predstavil kot več, kar kot zgolj človek je: kot sama veličastna kozmična narava, kot izpolnjevalec kozmičnih zakonov, kot moč, ki stoji na začetku sveta, na začetku zgodovine, na začetku misli, t.j. razločevanja. Tam namreč, po ideološki zamisli sakralista, še ni Boga, ker tudi še ni ateizma; tam pa je že – sveto – življenje, nerazločljiva zmes, iz katere šele nastane – kot iz testa – svet oz. kot iz meglice planeti, sončni sistem, vse kot diferencirano.

Kdor se ne pusti zmesi temu čaranju, jasno vidi, za kaj gre: za enega med mnogimi poskusi, kako bi se pri viru kozmogonije znašel človek – filozof, pesnik mišljenja, oblastnik – in ne Bog. Kako bi človek, ker je spoznal pravi vir – drža gnoze –, obvladal (kot srednjeveški mag ali alkimist, ki išče model, počelo sveta s tem, da skuša umetno narediti zlasti – zlato je prispodoba za vso vrednost sveta, alkimist kot človek prispodoba za Boga) ves svet, njegovo (re)produkcijo, njegove zakone, tehnologijo, genetični kod, saj bi zdaj znal sam ustvarjati življenje kot tako.

Če pristane današnji slovenski človek na krščanske dogme, potem to ni isto, kot če je pristajal nanje njegov prednik pred tristo leti; posebno pa to ni isto, če pristaja nanje danes razumnik, ki je šel skoz vse bistvene faze evropskega razsvetljenskega in hipermodernega razvoja. Nekdanji slovenski kmet je sprejemal dogme naivno; kot podložnik. Vanje je veroval, ker mu je tako ukazala oblast. Posvetna oblast pa je trdila, da je od Boga, zato je vanjo veroval kot v božjo; božja je bila tudi za tedanje Cerkev, le držati se je morala božje Besede.

Temu podložniku je manjkalo nekaj, česar je danes v meščanski Evropi bistveno več: personalnosti. Potek razsvetljenstva od Bacona – ali, če hočete, že od srednjeveških nominalistov kot predhodnikov te smeri – in od Descartesa do 20. stoletja, ko je doseglo razsvetljenje vrh, obenem pa se je razkrojilo, je imel za pozitiven stranski proizvod človekovo poosebljanje.

(Razuma od Uma v eseju ne razločujem; za našo temo ni potrebno. Čeprav naj vsaj omenim, da je Um nemške klasične filozofije v veliki meri le magizacija, sakralizacija, divinizacija, alibizacija, maskiranje, »totemizacija« zahodnega,

empirično induktivnega, Lockovega razuma. Ni naključje, da izhajajo iz nemške klasične filozofije tako marksisti, Ziherl, Majer, kot sakralisti, Urbančič, Hribar, le da prvi bolj iz Hegla, drugi bolj iz Fichteja, prvi iz umne Zgodovine, drugi iz Jaza, ki je pred vsakim nejazom in šele postavlja nejaz. Prav odtod – iz te miselne strukture – je mogoč prehod k Nietzscheju, Heideggerju, Sartru, k čezčloveku, k eksistencialno splošni krivdi in ne k individualno osebni grehu, k tesnobni reči kot kaotičnemu občutku vsenerazločljivosti in ne k razločevanju morale in nemorale, dobrega in zla.)

Prazna – razsvetljenska – vera v absolutnost Uma se je v 20. stoletju sesula. Z njo vred se je podrla – še bolj prazna – vera, da je človek Bog – ne le gospodar – sveta. Vsa ta samoslepilna pot pa ni bila zaman. Kajti z njo vred se je razvijal – ozaveščal – človek kot svobodna oseba. Kot svobodno individualno osebo ga je krščanski – judovski – Bog že ustvaril: Adama, Evo. Že od tedaj ima vsak človek svojo posamezno – ne le rodovno, kot so še mislili stari Grki, usodnostno, zato tragično – odgovornost: Kajni, Abel itn.

Ta proces je prišel do vrhunca s Kristusom, s tem, da je Bog sam postal človek, posamezna konkretna živa oseba. Krščanstvo uči, da mora biti – postati – človek čimbolj podoben Kristusu, se pravi, čim bolj svoboden (Kristus zavrne prazne judovske obrede in predpise), čim bolj ustvarjalen, čim bolj osebno komunicirajoč z Bogom, čim manj etnocentričen, vezan na rod (na kolektiviteto), čim bolj oseba, čeprav občestveno, interpersonalno zavezana. Cerkev, ki jo ustanovi Bog, ni posnetek dotedanjih rodovnih občestev, od katerih je imelo vsako svojega – narodnega – boga. Je bistveno drugačno občestvo, ker je ne le človeško univerzalno – nadnacionalno –, ampak je drugo ime za samega Kristusa; je njegovo skrivnostno telo. A če Kristusa razumemo kot posamezno osebo, s tem tudi kot posamezno telo – poleg tega, da je božja oseba –, potem je *bistvo krščanske Cerkve prav ta njena posamezna poosebljenost*. (Neposredno razmerje dveh posameznih oseb pri spovedi, pri sprejemanju obhajila, pri krstu itn.).

6.

Dogme, ki so zato, da preprečijo, da bi se človek imel sam za boga, in omogočajo da priznava nad sabo svojega Stvarnika, ki je nad vsako samovoljo, te dogme kristjan spoštuje in vanje veruje. Dogme mu torej pomagajo, da se ne subjektivizira čez vsako mero; da se ne pobožanstvi (samopobožanstvenje je glavna značilnost hudičevstva). Da ostaja skromen in ponižen do skrivnosti vsega. Da ljubi drugega, ne – le – sebe. Da prizna veličino Drugosti. Da se uskladi z drugimi, ne pa, da je do njih le v tekmi in boju, hoteč priti z vsako bitko na vrh in za edinega.

Še več; dogme dajajo vsakemu čustvu in misli – vsemu psihičnemu življenju – značaj objektivnosti, nadosebnosti. Brez tega značaja je vse zamenljivo, minljivo, poljubno. – Ena od dogem je vera v vstajenje Kristusa in človeka, v zmago nad smrtjo.

Obenem z dogmami pa je bistveno to, da jih vernik ves čas pooseblja. Da veruje vanje osebno, s svojo voljo, zmerom znova, v vsaki molitvi znova. Da sam tako hoče, da veruje. Svojo voljo do vere doživlja sicer kot milost – milost prave usmeritve –, a je osebna. Ne spremeni se v samo-voljo, ker vernik pristaja na to, da njegova volja, če je volja do božjega, poteka od Boga.

Razsvetljenski Um je – bil – naiven, enostranski, površen, praznoveren.

Žal se prav danes, po propadu ene magije – marksizma – obnavlja; najbolj profesionalno recimo v Pučnikovi ali Krambergerjevi ali Veljka Rusa različici. Obnavlja se v interni konkurenci z neomagizmi, s sakralizmi. Med obema tekmečema se vnema boj, kdo od njiju bo obvladal – definiral – novo slovensko državno družbo: ali jo razlagal kot splet interesov, kar posebno poudarjajo liberalci, Žižek in Mastnak, ali jo konstruiral kot svetost življenja. Vse te različice so nezadostne. Nezadovoljljiva pa je tudi četrta: krščanski gentilizem, tj. poskus katoliške politike oz. Slovenskega katoliškega občestva (SKO), da bi Boga zamenjalo z Narodom, s Kolektivom, z Občestvom ruralnega tipa, s tradicijo, ki je še preosebna in pomeni zato sklop bratovstva in terorja. Taka drža ni krščanska, ampak magična. Krščanstvo ima le za masko, kar gre v sklad s tem, da je prvenstveno oblastniško usmerjena, ob tem kvečjemu še etično – a malomeščansko etično –, ne pa več kulturno, kaj šele personalizirano versko; kulturo reducira na proizvodnjo, tako na kmetiško kot na industrijsko.

Vse omenjene drže so regresi. A prav ti regresi – če ne upoštevamo marksizma, ki je na vsej fronti propadel – oblikujejo današnjo slovensko ideološko, tj. zaslepljeno zavest.

Tudi znanost, kakršna se je razvila na Slovenskem od 60. let naprej in v interni opoziciji z magističnim marksizmom – čeprav še dolgo, skoraj vse do danes, z masko marksizma, ker je marksizem pač edini omogočal družbeni uspeh in promocijo, pridobitev financ in raziskave –, je razsvetljenska; mislim na najrazličnejše variante empirizma.

Kaj je »dogma« te in takšne znanosti? Vera – za kristjana fraza –, da se da z razumom (s sodobnimi znanstvenimi teorijami in strokovnimi analizami) ne le vse razložiti, ampak vse obvladati. (V tej točki se marksizem in empirizem stikata; tudi zato sta lahko notranje – ne le zgolj zunanje, koruptno – sodelovala). Da je znanstveni um takšen ključ do skrivnosti sveta.

Celotni zahod, ki je razsvetljensko liberalna tvorba, temelji na tej predpostavki absolutnosti uma. Zato pomeni današnje vračanje Slovencev na Zahod vračanje od nestrokovne, empirično ponesrečene, diletantske vizije – zgodovinskega oz. čezgodovinskega – uma marksizma in Partije (od njunih neznanstvenih, leninskih, antimachovskih, antiplanckovskih, antiheisenbergovskih magičnih samoslepil – prazne vere v Komunizem, v človeški Načrt, v karizmo Partije kot eshatološkega historičnega subjekta, v absolutno, tj. odrešljivo Prihodnost, ki bo raj na tej zemlji) k liberalno razsvetljenskemu, social-demokratskemu umu, od Cankarja h Kristanu, od Prežihna h Kersniku, od čezempiričnih konstrukcij k empiri(sti)čnim; torej k empirično zanesljivejšemu pobožanstvenju človeka.

Nisem pa prepričan, da to povprečno, strukturalno, politično in gospodarsko – ideološko – vračanje h klasičnemu meščanstvu spremlja tudi vse tisto, kar je Evropa spoznala v 20. stoletju. Mislim na avtokritiko klasične razsvetljenske – naivne – drže, na to, da je radikalna avtorefleksija uma prešla v avtodestrukcijo tega uma, v spoznanje – postmoderne – simulacijskosti sveta, ki ga takšna hiperkodantna, informacijska, čipovska, računalniška, kibernetična civilizacija ustvarja.

Kolikor je slovenska misel to spoznala, je kritična do preproste empirične znanosti oz. do liberalne – tudi strankarske – politične modalitete sveta, ki predpostavljaja, da se da z dogovori med umnimi tekmeči rešiti vse probleme oz. vsaj

osnovne: vzpostaviti smiseln svet. A šele na tej točki se bistveno račva, se pojavi *punctum saliens*: ali v novo magijo (sakralizem) ali v personalizirano (s tem do neke mere liberalizirano) krščanstvo, ki upošteva moč uma – poleg svobode individualne osebe –, a ve, kje je umu mesto; da je um pomočnik, ne pa gospodar.

Pomembna naloga umnejših – s tem bolj avtokritičnih – Slovencev je danes ta, da vnaprej opozarjajo, v kaj gremo kot zahodu približujoča se nacija, ne pa da se postavljamo zgolj v službo našega ponovnega okcidentaliziranja, kot magiziranega ideološkega – naivnega – pričakovanja.

Trditve, da smo že bili na Zahodu, držijo le delno. Bili smo le v Srednji Evropi. Odkar pa smo se začeli slovenizirati, nacionalizirati, posebno od l. 1918 naprej, pa smo prestopili v vzhodno Evropo. Zdaj je treba najprej nazaj v srednjo. Ali bomo kdaj zahodno sploh dosegli, je dvomljivo. Morda se bo prej celotna Evropa kozmopolitizirala oz. bo njeno središče v Srednji Evropi, v Nemčiji. Ta pa je razpeta med hlapčevanjem ameriškemu empirizmu in nenehnimi poskusi biti originalen – tu se učijo slovenski sakralisti, ki so ničejanci in heidegerjanci –, biti pri viru in izviren, torej magičen. Srednja Evropa je problematičen prostor.

9.

Ni pa to (samo)kritično opozarjanje dovolj; čeprav je nujen pogoj nečemu drugemu: pravi poti, tj. veri, da se da vzdržati ravnotežje z umom, ki je postal diabolichen, le z univerzalno vero, s krščanstvom, ki je edina presonalizirana univerzalna vera v enega Boga.

Muslimanstvo ni takšno, zato ne zmore reformacije, saj ne veruje v Boga, ki je obenem individualni osebni človek. V muslimanstvu med Bogom in človekom ni dovolj mediacije, čeprav – prek Mohameda – posreduje božjo Besedo; koran je božje razodetje. Krščanska mediacija je Kristus sam kot logos, kot učlovečeni Bog, kot oseba. Mohamedanstvu manjka tudi antična – grška – komponenta: avtonomija uma.

To avtonomijo je zahodni novoveški človek zlorabil, naredil za osrednjo. A se jo da razumeti tudi kot ustrezno; kot božjo voljo, ki je dala človeku um. A ker mu je dala božja volja tudi značaj individualne svobodne osebe, mu je dala zmožnost – in pravico –, da um uporablja svobodno in ustvarjalno, le da se giblje v od Boga določenih okvirjih. Teh pa spet ne smemo razumeti ozko, kot jih je konstantinska, preveč na državno oblast vezana, preveč kolektivistično institucionalno strukturirana, predvsem pa preveč hierarhično avtoritarno patriarhalno – legalistična – Cerkev. Prav razkroj razsvetljenjskega uma in s tem osvoboditev človekove individualne osebe sta največ pripomogla, da so krščanske Cerkve (še najmanj pravoslavna, ta je najbolj vzhodnjaška) v dialogu (realno v polemiki) z liberalizmom (ta dialog je hotel sam Bog) spoznale (katoliška z drugim vatikanskim koncilom, protestantske že prej) svojo ne le ozkost, ampak zadevno zoperkrščanskost, čezmerno, od zunaj vsiljeno omejevanje svobode.

Krščanske dogme današnjega kristjana intelektualca (ta tip pa je cilj vsakega današnjega kristjana, saj je drugače podrejen, nesvoboden v sodobnem produkcijskem procesu, ki je scientiziran in racionaliziran) ne ovirajo, da ne bi mislil radikalno kritično in avtokritično, radikalno hipermoderno znanstveno, tj. simulacijsko-konstruktivsko (postmoderno). Kajti po krščanskih dogmah je zgolj ta svet v temelju začasen, prehodni, relativen, navidezen, če hočete simuliran. Resnico dobi šele od Boga. Kristus pravi: jaz sem Pot, Resnica, Življenje. Jaz – Bog – sem smisel. Jaz kot Bog sem tudi resničnost. Tosvetna stvarnost dobiva resnico le od Boga, od božje Besede, ne iz sebe. Če bi jo iz sebe, bi to pomenilo le, da jo dobiva

iz človeka, ki je – po predpostavljani smrti Boga – novi zakonodajavec, novi Bog, Nietzschejev Dioniz in Marxov Proletarec – Heraklej oz. današnji sakralistični Narcis, ki se svojega narcizma sploh ne zaveda.

10.

Krščanske dogme omogočajo, da nam je posredovana Resnica in ne le simulacija hipotez o resnicah kot ogrojdih prakse.

Ta Resnica obstaja, ker obstaja vera v to Resnico; ta vera pa je milost, je božji dar človeku, je neposredno posredovanje Boga v tem svetu. Če je hipermoderna misel odkrila neutemeljenost in neutemeljivost kozmosa (vsega, pan-a), zakon kot slučajnost oz. kot povprečje, kaos kot skrito jedro kozmosa, in če prihaja do svojih izjemno učinkovitih tehnoloških rezultatov ravno z metodami, ki manipulirajo s kaosom, z naključji, s praznino, potem je filozofski sklep tega spoznanja – izkušnje nihilizem: odkritje, da je resnica vsega zgolj nič.

A ta nič pomeni le, da je prostor prost – odprt – za samovoljen lov. Vsa etika kot dogovorno umna – kot povprečje naključij, kot verjetnostni račun, kot srednja mera interesov – je le začasna in traja tako dolgo, dokler so moči interesentov približno enake. Ko se ravnotežje podre – a podira se v vseh primerih, ki niso entropični, izjeme sodijo k pravilom –, zamenja razsvetljensko humanistično srednjeslojevsko etiko, ki je logika ljudskega kapitalizma, demokratičnega polaščanja vsega in vseh po vseh, spet stara in večna barbarska logika strasti, zasebnega individualizma, ene nacije, ene socialne skupine oz. celo posameznika kot heroja (maga)vo(jskovo)dje. Zunaj – v svetu, ki ne prizna – božjih dogem je takšno osciliranje med povprečjem, ki je moralno, a prazno, in genialnostjo, ki je zapeljiva, a zločinska, nujno. Še v svetu, ki mu »vlada« Bog (v glavnem mu vladajo ljudje v imenu in pod krinko Boga), se temu osciliranju ne da ogniti, saj je dal – krščanski – Bog človeku svobodo, s tem pa tudi svobodo do prostega izražanja strasti – interesov; celo upora Bogu.

Vendar je med obema modeloma razloček; in bistven. V zunajkrščanskem modelu se menjata le, to je prva varianta, kaos boja vsakogar z vsakomer – državljanske in nacionalne vojne, kakor je najjasneje uvidel Hobbes in pred kratkim Artand – in to je druga varianta, kozmos oz. logos »srednjega sloja«, malomeščanstva, povprečja, obrzdanega, ukročenega uma, ukročene strasti. Prva varianta je veličastna. Edina daje življenju čar, veličino, višji motiv, moč; vsaj zdi se tako. Druga je kramarska. Daje pa življenju varnost, solidnost, preračunljivost, mir, moralo. Vsaj zdi se tako. Nihanje med obema je nihanje med očaranostjo in razočaranjem, ki se konča v razumnem odstopu od tveganja, od izzivanja: pri filozofiji minimalizma ali hinavstva.

11.

Krščanski model je v temelju drugače strukturiran. Dopusča zunajkrščanskega in njegovi skrajnosti. Dopusča vse, saj temelji na individualni svobodi človeka, ki ima možnost, da se udejstvuje. A krščanska vera mu omogoča, da gleda na to svojo – realno – raven le kot na eno od ravni; važna je, a ni bistvena; ustreza njegovim interesom, vendar ne do kraja.

Krščanstvo človeku »nudi«, da »uživa« večji čar kot v herojskem heraklejstvu; ponuja mu absolutni čar, čar Boga. To ni čar zapeljivanja, kakor hoče heroj-hudič (recimo Šeligova diabolična filozofija, ki pozna tri stopnje: simulacija, fascinacija, redukcija), ampak odrešitve: nebes, zavesti, da je Bog smrt premagal. Krščanstvo človeku omogoča, da »obožuje« absolutno veličino: ne svojo, ampak božjo; vendar prav zato ne v duhu malikovalstva, ampak molitve.

Razlika je bistvena: malikovalstvo vse pričakuje od božanske sile, ker je ta le najvišji zadetek v igri na srečo; molitev se zahvaljuje za to, kar je človek že dobil. Kristjan prosi, ampak za milost, ne za tosvetne prednosti. Ljudje žal zamenjujejo molitev z malikovalstvom in nenehoma Boga moledujejo, da bi jim podaril privilegije.

Le Bog, ki je onkraj smrti, more dati človeku absoluten – neizčrpen – motiv; Cankar ga je krstil za hrepenenje. Mu more dati absolutno moč; vse moči tega sveta in za ta svet so minljive in s tem v zadnji instanci navidezne (kot simulacijske le fascinirajo in zapeljujejo). Le moč vere, ki veruje v zmago nad minljivim, relativnim, navideznim, simulacijskim, fiktivnim, zgolj otipljivim, je absolutna moč. Ni je namreč sile, ki bi to vero lahko od zunaj podrla; lahko le odznotraj ugasne. Zato pravimo, da prestavlja vera gore: ker ni od tega sveta. Prestavlja – odstavlja – celotni ta svet, kolikor v njem vernik ne gleda emanacije Boga. Vera v Boga je navzočnost samega Boga v človeku.

Ta vera pa da obenem tudi varnost, edino varnost, ki je zares varna, ker je vera v absolutnost Boga. Vse druge varnosti so začasne in minljive. Ta vera je tudi edini mir: mir duše, ki je mir vere. Vsi drugi miri so odvisni od drugih: od zunanjih dejavnikov. Bog pa verujočemu ni zunanji. Kot oče njegove – nesmrtni – duše mu je najbolj notranji. Duša je človeku absolutni genetski kod, obrazec kozmosa, ki pa ne izhaja iz snovi. Izhaja iz Duha.

12.

Omenjeni pojmi – vrednote niso znanstvenega značaja; niso umske hipoteze; so dogmatski. Vendar pa niso v nasprotju z umom; na drugi ravni so.

Kompleten človek (kristjan naj bi bil kompleten) usklaja ravni; njegova evdaimonija je v soglasju – ubranosti – ravni. Kolikor se pač da. Harmoniziranje zmerom znova trči na mejo. Kajti človek je himnično harmonično, a nič manj tragiško bitje. Bolj ko je um nekega človeka (hiper)moderen, (post)moderen, radikalno skeptičen in konstrukcijski, že fantazmatičen, bolj se zaveda, kako je omejen, šibak, votel. In bolj mu je jasna nuja, da se odpre tistemu, kar je (v kar veruje da je) nad človekovim – naravnim – umom: božjemu umu oz. s stališča intelektualca točneje: veri v božji um.

Dejstvenost božjega uma – sploh božje eksistence, krščanskih dogem – je notranji verski, a tudi racionalni uvid v zadevo, saj prav racionalni uvid – spoznanje ničevosti in ničnosti sveta brez Boga – kliče verskega. S samim logičnim logosom – znanstvenim umom – nič ni mogoče razničiti, odkriti v njem smisel. Tedaj – če človek ne pride do Boga, a Bog je zmerom pripravljen na srečanje s človekom, zmerom čaka z milostjo in obljubo odrešitve – se pač človek oklene tistega, kar mu v niču kot metafizičnem in eksistencialnem dejstvu ostane: svojih strasti, interesov, pohlepa in vsakršne sle, sovraštva in pollaščenja, oblastništva in užitka v podrejanju, mučenju, ubijanju drugih. To je zadnji – najvišji, najbolj narcističen – užitek človeka kot boga.

13.

Naj sklenem. Krščanski intelektualec bo jasno pristajal na dogme, ki mu racionalno normirajo vero v osebnega, stvarniškega, odrešeniškega, usmiljenega, absolutnega Boga. V teh dogmah bo videl racionalno formulacijo svoje vere, tj. notranje predanosti smislu; ves čas bo vedel, da ta smisel ne more biti proizvod človekove svobode, ampak da je božji dar. Človek s svojo svobodo lahko smisel le dodatno – sveže, ustvarjalno, s hvaležnostjo, polno – izbe-

re. Kot svoboden človek to mora storiti, če noče postati hlapčevski podanik ali nesmiseln samovoljnež.

Naj še enkrat poudarim: govorim o dogmah vere v Boga. Dogme, ki institucionalizirajo kakršno koli vero v tosvetno ali tosvetne resnice, so le pomoč tosvetnemu despotizmu. Do takšnih »dogem« mora biti krščanski intelektualec ne le v kritični distanci, ampak jih skeptično zavrača kot slepila in goljufijo. Vežejo ga na videz tega sveta. To pa je slepa ulica, ki vodi prek avtofasciniranja in samozapeljevanja v svet laži.